

MAREK GLOGIER

„Lud” – organ Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego

„Lud” jest jednym z najstarszych europejskich pism etnograficznych¹ i z niewielkimi przerwami ukazuje się do dnia dzisiejszego. Pismo przetrwało rozpad Cesarstwa Austro-Węgierskiego, dwie wojny światowe oraz trzy zmiany kształtu polskiej państwowości.

W latach 1895–1991 Towarzystwo Ludoznawcze wydało 74 tomy „Ludu” o łącznej objętości 33 000 stron, na których zamieszczono 4372 publikacje w postaci artykułów, rozpraw, notatek, sprawozdań, recenzji, materiałów, nekrologów, polemik i listów². Warto podkreślić, iż same tylko recenzje zajęły około 5000 stron druku. Pismo stało się „samo w sobie” źródłem wiedzy o Towarzystwie Ludoznawczym, o którego działalności informuje 400 opublikowanych sprawozdań³. Ponadto jest źródłem wiedzy o autorach drukowanych prac i o zasłużonych działaczach Towarzystwa, którym poświęcono blisko 340 biogramów (zazwyczaj pośmiertnych). Jeśli do tej statystyki dodać zamieszczonych na jego łamach 350 opracowań dotyczących teatru, pieśni, prozy i poezji ludowej oraz 450 artykułów i rozpraw poświęconych Słowianom – Wschodnim, Południowym i Zachodnim, to otrzymamy imponującą liczbę zarejestrowanego materiału oraz wyrazisty profil periodyku. Dopelnieniem charakterystyki z prasoznawczego punktu widzenia może stać się (opracowana przez 5 lat) analiza zawartości pisma obejmująca 100 tysięcy haseł wyrazowych, rzeczowych, syntetycznych i osobowych pojawiających się w pierwszych czterdziestu tomach „Ludu”⁴.

Celem niniejszego artykułu jest zwięzła prezentacja pisma, które w bieżącym roku obchodzić będzie jubileusz stulecia swego istnienia⁵.

„Lud” w dobie Galicji autonomicznej (1895–1915)

Zanim we Lwowie w 1895 r. pojawił się pierwszy numer „Ludu”, od blisko 20 lat wydawano w Krakowie „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” (przemianowany następnie na „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”⁶), w Warszawie od 10 lat wydawano „Wisłę”⁷, a nieco później w Cieszynie „Za-

ranie Śląskie”⁸. W latach 1895–1915 wydano 20 roczników „Ludu”, który pełnił funkcję wybitnie dokumentacyjno-materiałową⁹. Czasopismo inspirowało miłośników polskiej kultury oraz języka i ludowej tradycji do opisu obrzędów i rejestru przejawów tzw. literatury ustnej.

„Lud” wiele miejsca poświęcał szczególnie problematyce słowiańskiej. Wynikało to m.in. z faktu, iż pierwszy redaktor pisma Antoni Kalina był slawistą. Na łamach „Ludu” odnajdujemy odbicie idei epoki, w której ścierały się poglądy na temat miejsca Słowian w Europie. Głos w tej sprawie zabierali politycy, historycy, literaturoznawcy oraz etnografowie. Usiłowano pozyskiwać ówczesne społeczeństwo dla idei panslawizmu zwalczającego pangermanizm, dla koncepcji słowianizmu ścierającego się z panslawizmem, dla neoslawizmu oraz idei słowianofilstwa¹⁰. Na łamach „Ludu” polską kulturę ludową traktowano w tamtym okresie równorzędnie z kulturą Słowian Wschodnich, Południowych i Zachodnich.

„Lud” był organem powstałego w 1895 r. Towarzystwa Ludoznawczego, które skupiało w swych szeregach wiele osób zasłużonych dla nauki i kultury. Spośród lwowskich profesorów Uniwersytetu Jana Kazimierza członkami Towarzystwa byli: Ludwik Finkel – późniejszy współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Historycznego, Józef Nussbaum – jeden z pierwszych propagatorów idei darwinizmu, Władysław Abraham – historyk prawa kościelnego, Wojciech Kętrzyński – dyrektor Biblioteki im. Ossolińskich, nadto – Jan Kasprówicz – młodopolski poeta, Maryla Wolska – poetka i autorka symbolicznej prozy poetyckiej oraz dziesiątki dziennikarzy, duchownych, inspektorów szkolnych i nauczycieli szkół ludowych z najodleglejszych zakątków Galicji.

Stałymi współpracownikami „Ludu” byli w tym okresie: Jan Karłowicz – redaktor „Wisły”, Bronisław Gustawicz – folklorysta zajmujący się zbieraniem bajek oraz Seweryn Udziela – redaktor działu etnograficznego w „Materiałach Antropologiczno-Archeologicznych i Etnograficznych”. W pierwszych latach istnienia członkiem Towarzystwa Ludoznawczego był również ukraiński pisarz i slawista – Iwan Franko, autor prac poświęconych pieśni ukraińskiej, współpracownik lwowskiego „Ludu”, warszawskiej „Wisły” i krakowskiego „Zbioru Wiadomości do Antropologii Krajowej”¹¹.

Antoni Kalina kierował pismem do r. 1904. W r. 1905 i 1906 ze względu na jego chorobę redakcję, po przeniesieniu jej do Krakowa, objął Seweryn Udziela. Po śmierci Kaliny¹² w 1906 r. administracja „Ludu” wróciła do Lwowa, zaś na czele redakcji stawiali kolejno: Józef Kallenbach – prezes TL, historyk literatury, Wilhelm Bruchnalski – współzałożyciel i redaktor „Pamiętnika Literackiego”, Szymon Matusiak – wiceprezes TL, gwaroznawca i redaktor „Krakusa”, wreszcie Adam Fischer – sekretarz TL w latach 1910–1939 i późniejszy profesor etnografii polskiej w Uniwersytecie lwowskim.

Pismo w tamtych latach prowadziło stale działy: Rozprawy, Zbiory materiałów etnograficznych, Rozmaitości, Rozbiory i Sprawozdania (odpowiednik działu bibliograficznego), Sprawy Towarzystwa, i od czasów Kallenbacha – Materiały histo-

ryczne. Charakter pisma do czasu I wojny światowej był zgodny z założeniami redakcyjnymi zawartymi w „Słowie wstępnym” do I tomu „Ludu”, gdzie czytamy:

Mając na względzie szerokie kola społeczeństwa naszego, starać się będziemy stroną teoretyczną uczynić przystępną jak najwięcej całemu ogółowi. Dlatego unikać będziemy balastu naukowego i rozpraw akademickich, a nawet poprzestaniemy na podaniu lub streszczeniu wyników badań podjętych nad pewnymi kwestiami¹³.

Przy założeniu naukowego charakteru, a zarazem szerokiej otwartości pisma „Ludowi” groził zalew artykułów słabych, amatorskich czy materiałowych i dlatego redakcja wkładała wiele trudu w selekcję i poprawianie nadesłanych do druku tekstów, a mimo to nie rezygnowała z apeli o zgłaszanie dalszych tematów, upatrując w tej formie współpracy możliwość penetracji terenu oraz utrzymanie więzi z członkami Towarzystwa. A. Kalina uważał bowiem, że poznanie ludu ma nie tylko cele naukowe, m.in. pisał: „Historia poucza nas, że naród nie zginie, jak długo lud jego żyje, który zdolen jest ożywić obumarłe członki ciała narodowego i wlać nowe życie w dzieła jego umysłowej pracy”¹⁴.

W pierwszym roku „Lud” ukazywał się jako miesięcznik, tomy II – XII były rocznikami, od tomu XIII pismo stało się kwartalnikiem. Tom XVIII za rok 1912 wydano pod koniec 1913 r., tom XIX za rok 1913 ukazał się dopiero w marcu 1915 r. z adnotacją „Dozwolone przez cenzurę wojenną”. Tom XX za lata 1914–1918 wydano już w Polsce odrodzonej w 1919 roku.

„Lud” w dwudziestoleciu międzywojennym (1919–1938)

W okresie między pierwszą a drugą wojną światową wydano 15 roczników pisma oznaczanych jako seria II (T. 21:1922 – T. 35:1937). Wszystkie ukazały się pod redakcją Adama Fischera, przyjmując wielokrotną numerację, to jest – numer kolejny tomu serii II, numer zeszytu w obrębie rocznika oraz numer tomu w ramach zbioru ogólnego (liczonego od chwili edycji w 1895 roku). Dnia 1 IV 1919 r. wydano liczący 330 stron spóźniony tom zamykający I serię „Ludu”, obejmującą okres wydawniczy do I wojny światowej włącznie. Ukazał się on z adnotacją: „Składano i drukowano w czasie bombardowania Lwowa od stycznia do marca 1919”. Na tom następny trzeba było czekać aż do maja 1923 r. Ukazały się wówczas dwa zeszyty za rok 1922. Odtąd wszystkie roczniki serii II uzyskiwały subwencję pochodzącą z funduszu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Rangę pisma wzmocniał udział w Komitecie redakcyjnym tak znanych osób, jak: prof. Jan Stanisław Bystron – etnolog i historyk kultury, prof. Jan Czekanowski – antropolog oraz współpracujący z redakcją Bronisław Malinowski – etnograf.

Kolejną zmianą było rozwinięcie podtytułu pisma z wyraźnym wskazaniem koalicji wydawniczej trwającej w latach 1922–1932: „Organ Polskiego Towarzystwa Etnologicznego, wydawany przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie”.

Spowodowało to rozszerzenie informacji o miejscu wydania – Lwów, Warszawa, Kraków, Poznań, Wilno. Ponadto oprócz Lwowa drugi główny skład „Ludu” mieścił się w Warszawie.

W latach 1923–1932 (T. 22–31) rocznik publikowano w jednym wolumenie, w latach 1933–1937 (T. 32–35) „Lud” wydawany był jako kwartalnik w zeszytach ukazujących się z coraz większym opóźnieniem¹⁵. Tom 35 za rok 1937 wydrukowano pod koniec 1938 r. już bez pomocy z MWRiOP. Nie wyszczególniono w nim składu Komitetu redakcyjnego, a jedynie wskazano redaktora tomu, którym był Adam Fischer. Ostatni rocznik tego okresu dedykowano „Ceniom Seweryna Udzieli, członka honorowego TL”. Tom kolejny za lata 1939–1945 ukazał się w Lublinie w 1946 r., po 8 latach przerwy spowodowanej II wojną światową.

„Lud”, do chwili gdy w 1929 r. wznowiono „Zaranie Śląskie”¹⁶, był jedynym polskim czasopismem etnograficznym, które przetrwało wojnę i wkomponowało się w całkowicie odmienne polskie realia.

Tworzenie zrębów niepodległej Rzeczypospolitej i próby scalania polskiego ludu w jedno zwarte społeczeństwo, powodowały, iż „Lud” coraz mniej zajmował się słowiańszczyzną, a więcej badaniem polskiej kultury ludowej w nowych granicach państwa oraz na Pomorzu, Warmii i Śląsku nadal pozostającymi poza Macierzą. Przypomnijmy, że w pierwszym okresie czasopismo funkcjonowało w klimacie sporów i dyskusji wokół miejsca i roli Słowian w Europie, natomiast w drugim pismo egzystowało w atmosferze politycznych sporów o kształt nowej polskiej państwowości oraz dyskusji nad prawami mniejszości narodowych, które po 1918 r. stanowiły 1/3 ludności państwa polskiego. Jednak najważniejszym problemem Towarzystwa Ludoznawczego były inne kwestie. Otóż I wojna światowa spowodowała zerwanie więzów między Zarządem a członkami Towarzystwa, natomiast tworzenie katedr etnografii na polskich uniwersytetach powiększało oddalenie między przedstawicielami profesjonalnej nauki a dawną rzeszą amatorów – ludoznawców, to zaś w konsekwencji powodowało, iż pismo przestawało pełnić rolę pomostu między tymi środowiskami. Trudno dziś odpowiedzieć bez dodatkowej analizy, co było głównym powodem zmiany koncepcji pisma.

W 1934 r. rozpoczęto druk nowej serii wydawniczej pt. „Prace Etnograficzne” (T. 1–5: 1934–1939), której celem było odciążenie „Ludu” z etnograficznych materiałów opisowych. Zmniejszenie liczby nadsyłanych materiałów oraz istnienie drugiego periodyku wpłynęły w sposób istotny na zmniejszenie objętości przy równoczesnym zwiększeniu naukowej rangi II serii „Ludu”¹⁷.

„Lud” w Polsce Ludowej (1946–1988)

Po II wojnie światowej do roku 1948 siedzibą Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego był Lublin, gdzie wydano trzy tomy „Ludu” dofinansowane przez Ministerstwo Oświaty (R. 36:1939–1945, R. 37:1946, R. 38:1947). Kolejne dwa tomy

(R. 39:1948–1951, R. 40:1952–1953), dotowane przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego wydano w Poznaniu, dokąd przeniesiono redakcję „Ludu”. Kolejną siedzibą redakcji stał się Wrocław, gdzie „Lud” od 1954 roku (do dzisiaj) wydawany jest z niewielkimi opóźnieniami. Od 1962 r. pismo utrzymywane jest przez Polską Akademię Nauk.

Przez blisko ćwierć wieku na czele redakcji stał Józef Gajek (1907–1987), który w latach 1946–1968 przygotował do druku 16 roczników „Ludu”. Od 1944 r. był on profesorem etnografii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, od 1951 r. w Uniwersytecie Poznańskim, od 1953 r. w Uniwersytecie Wrocławskim. Pod redakcją J. Gajka pismo zwiększyło objętość¹⁸ i położyło nacisk na badania kultury materialnej. W r. 1957 problematyką folkloru zajmował się nowy dwumiesięcznik PTL „Literatura Ludowa”¹⁹. Od r. 1969 redaktorem kilkunastu kolejnych roczników „Ludu” był Józef Burszta (1914–1987). On to udostępnił łamy pisma również autorom zagranicznym. Zawartość „Ludu” stanowiły studia i rozprawy o charakterze teoretycznym z zakresu metody i metodologii etnografii oraz nauk pokrewnych, a także artykuły problemowe dotyczące tzw. ludowej kultury materialnej, duchowej i społecznej oraz kultur ludów prymitywnych. W każdym tomie znajdował się obszerny dział recenzji polskich i obcych prac z dziedziny etnografii i folklorystyki, kronika działalności PTL oraz przegląd ważniejszych wydarzeń naukowych w kraju i za granicą. Ponadto w czasopiśmie prezentowano dorobek polskiego i obcego muzealnictwa etnograficznego oraz (do roku 1960) bibliografię etnografii polskiej²⁰.

„Lud” w okresie Polski Ludowej przestał być jedynym pismem etnograficznym. W 1945 r. po raz trzeci wznowiono „Zaranie Śląskie”, które odąd stało się pismem Śląskiego Instytutu Historycznego w Katowicach i przyjęło charakter typowo ludoznawczy. W 1958 r. Komitet Nauk Etnologicznych PAN rozpoczął wydawanie „Etnografii Polskiej”²¹, a Katedry Etnografii siedmiu polskich uniwersytetów rozpoczęły publikacje swoich wydawnictw seryjnych²², ponadto od r. 1947 Instytut Sztuki PAN zaczął wydawać „Polską Sztukę Ludową”²³.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze stało się po wojnie wielkim koncernem wydawniczym, który oprócz wspomnianych 74 roczników „Ludu” (1895–1991) oraz 35 roczników „Literatury Ludowej” (1957–1991) opublikował 12 tomów „Prac Etnologicznych” (1947–1991)²⁴, 35 tomów „Archiwum Etnograficznego” (1951–1991)²⁵, 28 tomów „Prac i Materiałów Etnograficznych” (1934–1991)²⁶, 32 zeszyty „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” (1949–1991)²⁷, 10 tomów „Biblioteki Popularnonaukowej” (1958–1991)²⁸, 28 tomów „Łódzkich Studiów Etnograficznych” (1959–1991)²⁹ oraz 64 spośród 80 zapowiadanych tomów „Dzieł wszystkich Oskara Kolberga” (1959–1990)³⁰.

Po roku 1970 na łamach „Ludu” pojawiły się artykuły z pogranicza problematyki socjologii wsi oraz obszerne studia dotyczące zakresu takich pojęć jak: kultura ludowa, kultura chłopska, kultura wsi, sztuka ludowa, ludowość kultury, kultura typu ludowego. Tworzono definicje „twórcy ludowego” oraz „twórcy nieprofesjonalnego”. Badano też zależności między kulturą ludową a etnologią, między etnologią

a etnografią, folklorem i folkloryzmem a folklorystyką. Dyskutowano nad istotą kultury, wzorami kultury, historią i socjologią kultury, społecznymi ramami kultury, wreszcie nad źródłem, filozofią, teorią, wartością, semiotyką i profilami kultury. Józef Burszta publikował rozważania nad kulturą narodową, kulturą ludową i chłopskimi źródłami kultury. Powróciły echa „niegdysiejszych” dyskusji nad ludoznawstwem, tradycją i regionalizmem.

Zamykając charakterystykę tego okresu warto zauważyć, iż patronat państwa nad nauką umożliwił wydanie kilkunastu cennych bibliografii polskiej etnografii, folkloru³¹ i zawartości fachowych czasopism. W tym czasie wykształcenie na uniwersytetach zdobyło ponad tysiąc etnografów. Finansowanie przez państwo umożliwiło muzeom także etnograficznym³² wydanie kilku tysięcy publikacji m.in. publikację wielkiej syntezy polskiej folklorystyki³³.

„Lud” po 1989 roku

W okresie Rzeczypospolitej Polskiej profil pisma nie uległ zmianie. Po śmierci Józefa Burszty (w r. 1987), Zbigniew Jasiewicz – kolejny redaktor naczelny – w r. 1989 (wraz z Zarządem Głównym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego) podjął inicjatywę o rozszerzeniu grona wydawców. 18 V 1990 r., na podstawie uchwały PTL oraz Komitetu Nauk Etnograficznych PAN, „Lud” stał się organem wspólnym i od tomu 73 (za lata 1989–1990) przyjął podtytuł „Organ PTL i KNE założony w r. 1895 przez Antoniego Kalinę”. W roku 1994 ukazał się tom 77.

Nowością tego okresu było wprowadzenie dodatkowego działu „Przed 100-leciem PTL”, w którym grupowane są teksty okolicznościowe.

W r. 1991 (t. 74) Redakcja Wydawnictw PTL poinformowała o rozpoczęciu edycji jedenastej już serii wydawniczej zatytułowanej „Biblioteka Zesłańca”, w której zamieszczane będą starsze i nowsze wspomnienia Sybiraków. Rok wcześniej poprzedziła ją edycja „Zeszytów Łużyckich” – Pisma Poświęconego Problematyce Badania i Ochrony Kultury Łużyckiej. Pismo to, w zamiarze miesięcznik, wydawane jest przez Koło Zainteresowań Kulturą Łużyczan przy PTL oraz Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Zeszyt 1, wydany w roku 1990 pod redakcją Ewy Siatkowskiej, informuje, iż treść pisma wypełnią tematy z zakresu demografii, socjologii, przekładów literackich, recenzji nowości wydawniczych oraz komunikaty z działalności kulturalno-naukowej. Do roku 1994 wydano 11 zeszytów³⁴.

Przypisy

¹ Wcześniej założono francuskojęzyczną „Melusine” (1877) i „Les Traditions Populaires” (1886), anglojęzyczny „Folk-Lore Record” (1878) – przemianowany w 1883 r. na „Folk-Lore Journal”, krakowski „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” (1877) oraz warszawską „Wisłę” (1887).

² Szczegółową problematykę „Ludu” w układzie działowym obejmującym: 1 – Dział ogólny, 2 – Teorię kultury i metodologię, 3 – Historię i organizację etnografii, 4 – Muzealnictwo, 5 – Etnografię Polaków, 6 – Etnografię powszechną, 7 – Nauki pomocnicze, 8 – Varia – ujmuje praca Grażyny Ewy Karpińskiej i Marii Niewiadomskiej, *Bibliografia zawartości „Ludu” za lata 1895–1985*. Wrocław 1988.

³ Dysponujemy ponadto kilku jubileuszowymi opracowaniami: A. Kalina, *Pierwsze pięciolecie*, „Lud”, t. 6:1900; J. Czekanowski, *Półwiecze TL*, „Lud”, t. 36:1939/45; O. Gajkova, *PTL 1895–1945–1960*, Szczecin 1960; J. Gajek, *W 70-lecie PTL (1895–1965)*, „Lud”, t. 50:1964/65; J. Burszta, *W 75-lecie PTL*, „Lud”, t. 54:1970; K. Zawistowicz-Adamska, *PTL w 80-lecie*, „Lud”, t. 59:1975; J. Burszta, *W 90-lecie PTL*, „Lud”, t. 69:1985; A. Kowalska-Lewicka, *PTL przed 100-leciem*, „Lud”, t. 72:1988.

⁴ *Indeks zawartości „Ludu” T. I – XXXIX* opracowany przez Józefa Gajka i Zofię Malewską zamieszczono w 40 tomie „Ludu” za rok 1952/53.

⁵ Artykuł jest fragmentem rozprawy doktorskiej przygotowywanej przez autora pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego, w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie.

⁶ Akademia Umiejętności w Krakowie w l. 1877–1895 wydawała pierwsze polskie czasopismo etnograficzno-folklorystyczne „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”. 18 tomów pisma redagowanego przez Zydora Kopernickiego, twórce podstaw antropologii polskiej, torowało drogę późniejszym wydawnictwom zbiorowym takim, jak „Wisła” i „Lud”. Kolejnych 14 roczników Komisja Antropologii AU wydała w l. 1896–1919 pod zmienionym tytułem „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”. Redaktorem działu etnograficznego był Seweryn Udziela, twórca Muzeum Etnograficznego w Krakowie.

⁷ „Wisła” to miesięcznik wydawany w l. 1887–1905 przy finansowym wsparciu „Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowym imienia J. Mianowskiego”, który ukazywał się pod redakcją Jana Karłowicza (t. II – XII), a następnie Erazma Majewskiego (t. XIII – XIX). W 1916 r. podjęto próbę reaktywacji „Wisły”, wydając t. XX oraz w 1922 r. jeszcze jedną próbę wznowienia, drukując pierwszy zeszyt tomu XXI. Historię pisma przedstawiła Helena Kapelusz w książce: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, Warszawa 1982, s. 264–337, natomiast zawartość t. III – XVIII za lata 1889–1904 zamieściła „Wisła”, R. 18:1904, s. 408–438.

⁸ „Zaranie Śląskie” było kwartalnikiem Towarzystwa Ludoznawczego w Cieszynie. Redagowane w l. 1907–1912 przez Ernesta Farnika, doktora filozofii i ludoznawcę, doczekało się opracowania: L. Brozek, *Z dziejów „Zarania Śląskiego” 1907–1957*, „Zaranie Śląskie”, t. 20:1957, s. 3–25.

⁹ Pierwsze lata pisma i zawartość wspomnianych 20 roczników przedstawia Helena Kapelusz w pracy „Lud”. *Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895–1918)*, [w:] *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, Warszawa 1982, s. 338–390.

¹⁰ Słowianoznawstwo polskie posiada bardzo bogatą literaturę: E. Kołodziejczyk, *Bibliografia słowianoznawstwa polskiego (1800–1911)*, Warszawa 1981 (reprint wydania z 1911 r., zawiera 4893 pozycje); *Bibliografia literatur zachodnio- i południowosłowiańskich w Polsce okresu międzywojennego*, Wrocław 1984 (zawiera 1481 pozycje); J. Russocka, *Dorobek wydawniczy w zakresie literaturoznawstwa i historii Instytutu Słowianoznawstwa PAN*, Wrocław 1986 (bibliografia dot. powojennych prac 50 autorów); L. Żeligowski, *O ideę słowiańską*, Londyn 1941; H. Batowski, *Współpraca słowiańska*, Warszawa 1946; S. Fertacz, *Komitet Wszechrzeczowski w Moskwie 1941–1947*, Katowice 1991.

¹¹ E. Karwot, *Wkład Iwana Franki do etnografii polskiej*, „Slavia Orientalis”, R. 7:1958, z. 1.

¹² Ówczesna prasa Antoniemu Kalinie – założycielowi Towarzystwa Ludoznawczego (powstało 9 II 1895 r.) i redaktorowi „Ludu” (pierwszy numer ukazał się w kwietniu 1895 r.) – poświęciła 29 nekrologów, biogramów i pośmiertnych wspomnień, które skrupulatnie odnotował Franciszek Gawełek w *Bibliografii ludoznawstwa polskiego*, Kraków 1914.

¹³ *Słowo wstępne*, „Lud”, t. 1: 1895, s. 2.

¹⁴ Tamże, s. 3.

¹⁵ Tom 32 za rok 1933 ukończono w październiku 1934, tom 33 wydano łącznie za lata 1934–1935, tom 35 za rok 1937 ukończono w październiku 1938. Następny, tom 36, za lata 1939–1945 wydano w Lublinie w 1946 r., poświęcając go „Ceniom Adama Fischera, naczelnego redaktora «Ludu» w ciągu 33 lat”.

¹⁶ „Zaranie Śląskie” po wznowieniu ukazywało się w latach 1929–1939, od 1935 r. było wspólnym organem Towarzystwa Ludoznawczego w Cieszynie oraz Instytutu Śląskiego w Katowicach.

¹⁷ Przed I wojną roczniki miały od 170 do 470 stron, po I wojnie od 160 do (w jednym tylko przypadku) 300 stron druku.

¹⁸ Rocznik 36 – 502 s., rocznik 37 – 627 s., rocznik 38 – 782 s., rocznik 39 – 806 s., rocznik 40 – 1111 s., rocznik 41 – 1480 s. i dalsze w granicach 500 – 800 s. druku.

¹⁹ Naukowo-literacki dwumiesięcznik „Literatura Ludowa” jest pierwszym polskim czasopiśmie folklorystycznym, zajmującym się zjawiskami kultury umysłowej różnych grup społecznych. W latach 1957–1968 wydawany był pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego. Poszczególne numery poświęcono określonym regionom Polski. Zamieszczano w nich opisy obrzędowości, zwyczajów, pieśni, opowiadania i bajki. Drukowano regionalną bibliografię folklorystyczną, recenzje ważniejszych prac i artykuły teoretyczne.

W 1972 r. pismo zaczęło publikować materiały związane z folklorem środowisk zawodowych lub folklorem miejskim przekazywanym ustnie (ballada uliczna). Z jego inicjatywy wydrukowano senniki, wyrocznie, powieść brukową. Zamieszczono też wyniki badań nad źródłami przemiany literatury, relacjami między folklorem, literaturą popularną i kulturą masową w kontekście procesu kulturowego od średniowiecza po współczesność. Funkcję redaktora naczelnego od r. 1972 pełni Czesław Hernas. Zawartość pisma prezentuje praca Grażyny Ewy Karpińskiej i Marii Niewiadomskiej *Bibliografia zawartości „Literatury Ludowej” za lata 1957–1980*, Wrocław 1986. (Zawiera 1112 pozycji i indeksy).

²⁰ Etnografia polska posiada bardzo bogatą bibliografię: F. Gawełek, *Bibliografia ludoznawstwa polskiego (1800–1910)*, Warszawa 1977 (reprint wydania z 1914 r., zawiera 7207 pozycji); J.S. Bystron, *Bibliografia etnografii polskiej (1910–1925)*, Kraków 1929 (jest to tzw. „kontynuacja Gawełki”); A. Hlebowicz, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1926–1933*, Łódź–Wrocław 1993 (jest to tzw. „kontynuacja Bystronia”, zawiera 2768 pozycje. Materiały za lata 1934–1939 są w trakcie opracowywania); A. Bachman, *Bibliografia ludoznawcza za lata 1925–1928*, „Lud”, t. 27:1928, s. 161–175, ... za rok 1929; „Lud”, t. 31:1932, s. 163–175, ... za rok 1930, „Lud”, t. 33:1934/35, s. 147–159, ... za lata 1931–1932; „Lud”, t. 34:1936, s. 291–303, ... za lata 1933–1934, „Lud”, t. 35:1937, s. 172–189; H. Bittner-Szewczykowa, *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945–1954 r.*, *Suplement do „Ludu”*, t. 43:1956, s. 1–356; B. Gawin, *Bibliografia etnografii polskiej za rok 1955*, „Lud” t. 44: 1957, s. 541–589, ... za lata 1956–1958, „Lud”, t. 46:1960, s. 541–650, ... za lata 1959–1960, „Lud”, t. 51:1966, cz. 1, s. 257–346; M. Niewiadomska, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1961–1969*. Cz. I. – poz. 1 – 2591, Wrocław 1982, Cz. II. – poz. 2592–5805, Wrocław 1983; G.E. Karpińska, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1970–1975*, Wrocław 1980; 3657 pozycji. M. Niewiadomska, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1976–1985*, Wrocław 1989 (6932 pozycje).

²¹ J. Tomicka, *Spis treści „Etnografii Polskiej”, t. 1–20:1958–1976*, „Etnografia Polska”, t. 21:1977, z. 2, s. 222–277.

²² Bibliografia uniwersyteckich wydawnictw seryjnych czeka na swe opracowanie, dysponujemy natomiast publikacją Teresy Kuleszy-Zakrzewskiej, *Bibliografia etnograficznych prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych wykonanych na uniwersytetach polskich w latach 1945–1975*, Łódź 1979 (zawiera wykaz 861 prac powstałych w 7 uniwersytetach oraz w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN i w Instytucie Sztuki PAN). Druk tej bibliografii kontynuuje „Lud”: ... za rok

1978, t. 64:1980, s. 388–392; ...za rok 1979, t. 65:1981, s. 401–406; ...za rok 1980, t. 66: 1982, s. 404–411; ...za rok 1984, t. 68:1984, s. 405–414.

²³ Sztuce ludowej poświęcony jest specjalistyczny periodyk posiadający bibliografię zawartości opracowaną przez Magdalenę Kroh, *„Polska Sztuka Ludowa”*. *Bibliografia za lata 1947–1976*, Wrocław 1979.

²⁴ „Prace Etnologiczne” są wydawnictwem poświęconym studiom porównawczym. W serii tej opublikowano monografie problemowe wybranych zjawisk kulturowych, monografie kultur ludowych Słowian oraz kilka tomów dotyczących kultury ludów pozaeuropejskich.

²⁵ „Archiwum Etnograficzne” publikuje prace zawierające prawie surowy materiał zebrany podczas badań terenowych, dotyczący głównie obrzędów, wierzeń i pieśni. Ponadto seria zawiera materiały do historii etnografii, bibliografie, kwestionariusze do badań terenowych oraz biuletyny informacyjne PTL.

²⁶ W latach 1934–1939 ukazywały się „Prace Etnograficzne” (T. 1–5), które w 1947 r. wznowiono pod rozszerzonym tytułem „Prace i Materiały Etnograficzne”. Publikowane są w nich rozprawy o charakterze monograficznym, materiały i notatki przyczynkarskie, inwentarze muzealne itp. Zamieszczane prace zwykle są bogato ilustrowane, co podnosi ich wartość poznawczą i naukową.

²⁷ „Atlas Polskich Strojów Ludowych” stanowi serię monograficzną, w której każdy zeszyt zawiera opis stroju określonej grupy etnicznej należącej do jednego z pięciu wyodrębnionych terytoriów etnograficznych odpowiadających dawnym dzielnicom historycznym Polski: 1 – Pomorze i Warmia, 2 – Wielkopolska, 3 – Śląsk, 4 – Mazowsze i Sieradzkie, 5 – Małopolska.

²⁸ „Biblioteka Popularnonaukowa” jest adresowana do szerokiego kręgu odbiorców, ma wysoką wartość naukową. Zawiera prace dotyczące polskiej i słowiańskiej kultury ludowej oraz publikacje poświęcone Polinezji i Mikronezji.

²⁹ „Łódzkie Studia Etnograficzne” w większości związane są z regionem łódzkim, ale również wykraczają poza region i Polskę. Zawierają materiały źródłowe, publikacje dotyczące różnych etnologicznych zagadnień nauki światowej, korespondencje z terenu, kronikę łódzkiego środowiska etnograficznego, kwestionariusze badań, wskazówki dotyczące gromadzenia materiałów, przyczynki nadsyłane przez miłośników ludoznawstwa oraz publikacje Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Łodzi.

³⁰ „Dzieła Wszystkie Oskara Kolberga” są wydawnictwem PTL przygotowanym dla uczczenia 1000-lecia Państwa Polskiego. Ukazują się pod patronatem naukowym PAN na podstawie Uchwały nr 54 Rady Państwa z dnia 13 VII 1960 r. Dzieła obejmują 50-letni dorobek naukowy O. Kolberga (1814–1890) w zakresie etnografii, polskiej i słowiańskiej folklorystyki oraz własnej twórczości muzycznej. Składają się z 80 tomów, spośród których 36 stanowi fotooffsetowe wznowienie serii „Lud i obrazy etnograficzne” wydawanej w latach 1857–1907. Pozostałe 44 tomy sukcesywnie wydawane są do dziś z zachowanych rękopisów.

³¹ Jedną z takich prac są *Materiały do bibliografii folkloru za lata 1945–1963*. *Literatura Ludowa*. R. 9:1965, z. 1, s. 32–59.

³² M. Laskowska, B. Pawłowska-Wilde, *Bibliografia zawartości wydawnictw muzeów w Polsce za lata 1945–1972*. *Druki zwarte i ciagle*, Warszawa 1978 (zawiera 9000 pozycji).

³³ *Dzieje folklorystyki polskiej 1800–1863. Epoka przedkolbergowska*, pod red. H. Kapetuś i J. Krzyżanowskiego, Wrocław 1970; *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, Warszawa 1982. O gotowym maszynopisie „Dziejów folklorystyki polskiej 1919–1980” informuje „Biuletyn Polonistyczny”, R. 34: 1991, z. 1/2 („Z warsztatów polonistycznych” poz. 1389).

³⁴ Recenzję pierwszych ośmiu zeszytów zamieszcza „Lud”, 77:1994, s. 290–291.